

Ihor Skrypchenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-6484-8057>

e-mail: si194512@gmail.com

BLACK LIVES MATTER AS A POLITICAL AND SOCIAL MOVEMENT: IMAGINATION AND REALITY

Abstract

The study of the emergence of the Black Lives Matter political and social movement in the U.S. allows us to identify the real goals that drove the organizers of the movement during its creation and understand the reason for the protests in the U.S. in 2020.

The real reasons behind the emergence of the political and social movement «Black Lives Matter» have been found to be far from defending the democratic principles of freedom and responsibility, instead being a covert form of manipulation of the issues of racism by the African American movement's organisers for the purpose of achieving political dividends and power. In summary, most researchers, especially those representing the African American community, have been skeptical of the Black Lives Matter movement's political statements and beliefs. The scholars see in the essence of the protests only speculations on the notion of racism by some representatives of the Black community.

This argument is proved by both forensic data certifying the absence of a biased attitude towards the African Americans on the part of police officers, and the nexus between high mortality among African Americans and other factors, not highlighted by the BLM movement's organisers. The impartiality of the US judiciary while considering and deciding upon the aforementioned cases has been confirmed. Data on African American and White American mortality caused by the use of weapons on the part of police officers have been analysed. Thus, the article has posited that critique of the police measures is biased and does not benefit the African American community.

Key words: political and social movement «Black Lives Matter», police, FBI, USA, Alicia Garza.

Скрипченко Ігор Володимирович

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-6484-8057>

e-mail: si194512@gmail.com

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ РУХ «BLACK LIVES MATTER»: УЯВНЕ ТА РЕАЛЬНЕ

Резюме

Громадсько-політичний рух «Black Lives Matter» виник у 2013 році і набув ознак популярного масового руху в 2014–2015 роках, коли протилася хвиля масових протестів щодо вбивства білими поліцейськими афроамериканців Майкла Брауна та Еріка Гарнера. Рух був головною організуючою силою під час протестів у США і в 2020 році після смерті афроамериканця Джорджа Флойда. Дослідження виникнення громадсько-політичного руху «Black Lives Matter» в США дозволяє виявити справжні цілі, якими керувались організатори руху при його створенні та зрозуміти мотиви протестів в США в 2020 році.

З'ясовано, що справжні причини виникнення громадсько-політичного руху «Black Lives Matter» є далекими від захисту демократичних принципів свободи і відповідальності, і є прикритою формою маніпуляції організаторів руху афроамериканської спільноти расистською тематикою заради досягнення політичних дивідендів та влади. Порівняння аналітичних та криміналістичних даних щодо смертності від застосування поліцією зброї стосовно афроамериканців та білих американців засвідчують, що поліцейські, як і судові органи США загалом, не мають упередженого ставлення до афроамериканців, а висока смертність серед афроамериканців пов'язана з іншими причинами, на яких організатори руху не хочуть акцентувати свою увагу.

Узагальнено, що більшість дослідників, у тому числі ті, що представляють афроамериканську спільноту, досить скептично ставляться до руху «Black Lives Matter» та їх політичних заяв і поглядів. Вони вбачають в організаціях протестів виключно вузько політичні інтереси частини представників афроамериканської спільноти, які спекулюють на темі расизму.

Отже, критика поліцейських і судових органів США практика дій так званого громадсько-політичного руху «Black Lives Matter» є упередженою та не несе реальної користі афроамериканській спільноті.

Ключові слова: громадсько-політичний рух «Black Lives Matter», поліція, ФБР, США, Алісія Гарза.

Вступ

Протестні події, які відбулися в США навесні та влітку 2020 року знову гостро підняли питання існування інституційного расизму в політичному дискурсі не тільки Сполучених Штатів, а й в інших країнах Заходу із розвинутим рівнем демократії. Головним рушійним громадсько-політичним рухом, який надихав і організовував протести був рух «Black Lives Matter». Активісти цього руху наголошують на невирішеній проблемі інституційного расизму в США. Виявом цього, на їх думку, є систематичне переслідування поліцейськими темношкірих американців через упереджені погляди щодо них. Саме смерть Джорджа Флойда в травні 2020 року під час затримання поліцейськими в Міннеаполісі стала причиною великих протестів та безладів, які охопили всю країну.

Рух «Black Lives Matter» виник у 2013 році і набув популярності в 2014–2015 роках, коли відбувалися масові протести та безлади через вбивство білими поліцейськими афроамериканців Майкла Брауна та Еріка Гарнера. Організатори руху «Black Lives Matter» вимагали засудження поліцейських винних у смерті М. Брауна та Е. Гарнера. Але судові установи США в ході розслідувань правоохоронних органів виносили виправдані вирокі поліцейським, що призводило тільки до більшого розгортання протестного руху.

Методи дослідження

Для дослідження руху використовується системний, структурно-функціональний, інституціональний та біхевіористський метод. За допомогою системного методу досліджується зв'язки руху з інститутами держави та засобами масової інформації. Структурно-функціональний метод допомагає визначити особливості функціонування громадсько-політичного руху «Black Lives Matter» в рамках американського суспільства. Біхевіористський метод дозволяє зрозуміти поведінку організаторів та учасників руху, дослідити їх реакцію та поведінку на окремі події в США, зокрема на смерть афроамериканців під час службової діяльності поліцейських. Інституціональний метод застосовується для обґрунтування діяльності правових інститутів, зокрема судів та їх взаємодію з іншими державними та громадянськими інститутами. Отримані висновки щодо діяльності руху підкріплюються за допомогою методів аналізу документів, експертних оцінок державних та недержавних установ Сполучених Штатів Америки.

Результати дослідження

«Black Lives Matter» (з англ. — «Життя темношкірих мають значення») — громадсько-політичний рух в США, який виступає проти упередженого насилля по відношенню до афроамериканців. На сайті самого руху також зазначається, що ціллю BLM є «викорінення білого панування» та «створення локальних сил» для запобігання насиллю по відношенню до афроамериканців зі сторони держави та недержавних організацій, а також створення простору можливостей для вільної діяльності афроамериканської спільноти в США [1].

Рух BLM виник в липні 2013 року, коли афроамериканські громадські активістки Алісія Гарза, Патріс Каллорс та Опала Тометі організували протести через хештег #blacklivesmatter в соціальних мережах. Причиною для протестів став виправдальний вирок Джорджу Циммерману судом присяжних у Флориді за вбивство 17-річного афроамериканця Трейвона Мартіна. Як зазначає одна з головних організаторів руху Алісія Гарза: «Це була реакція на анти-чорний расизм, який пронизує наше суспільство, а також, на жаль, наші рухи та організації» [2, с. 23].

Оскільки причиною появи руху BLM була, як зазначають його засновниці, саме боротьба проти несправедливості та інституційного расизму в США, важливо розібратися, чи насправді вбивство Трейвона Мартіна і подальше виправдання його вбивці судом присяжних, було наслідком упередженого ставлення до афроамериканської спільноти.

Професор політології Луїсвільського університету Дьюї М. Клейтон зазначає, що рух «Black Lives Matter» виявив існування в США «системи», яка продовжує знецінювати життя темношкірих американців у різних сферах життя. І одним із елементів цієї системи — є расова нерівність в американському правосудді, яке упереджено ставиться до смертей представників афроамериканської спільноти. Таким чином, активісти руху BLM допомогли сфокусувати увагу громадськості та розпочати дискусію в суспільстві стосовно ролі расових чинників та стереотипів під час здійснення правосуддя в США [3, с. 2–3].

Афроамериканський політичний філософ Крістофер Дж. Леброн зазначає, що вбивство темношкірого Трейвона Мартіна було спровоковано можливим існуванням стереотипів щодо афроамериканців. Джордж Циммерман, який був добровільним дружинником у своєму кварталі, міг підсвідомо, внаслідок суспільних упереджень, сприйняти Мартіна за потенційного злочинця, що мало фатальні наслідки для останнього. Хоча, в той же час, К. Дж. Леброн та Д. М. Клейтон визнають, що перед пострілами між Трейвоном і Циммерманом відбулася сутичка і Циммерман не стріляв у бік Трейвона, одразу побачивши його на вулиці [3, с. 6; 4, с. 11].

Однак, інші дослідники ставлять під сумнів тезу про навмисне вбивство Трейвона Мартіна, внаслідок існування расових суспільних стереотипів. Так, старший науковий співробітник Лондонського центру політичних досліджень, афроамериканець Дірой Мердок зазначає факти з біографії Джорджа Циммермана, які спростовують попередні тези про його упереджені погляди щодо афроамериканців [5]. Циммерман разом із своїм бізнеспартнером, який був афроамериканцем, заснували страхову компанію «Allstate». Циммерман приймав участь у кампанії допомоги темношкірим дітям зі знедолених сімей. Крім цього, він був зареєстрованим в Демократичній партії США і брав участь в агітаційній компанії Барака Обама — першого темношкірого президента Сполучених Штатів.

Враховуючи ці факти, можна зробити висновок, що Циммерман не мав упередженого ставлення до афроамериканців і навпаки підтримував їх спільноту. Крім того, причиною цього можливо є й саме походження Циммермана. Адже він латиноамериканець (його мати родом із Перу), тож Дірой Мердок, справедливо критикує більшість американських ЗМІ, які підписували Циммермана як «білого»: «Ліберали можуть кричати скільки завгодно про білий расизм... Але білий расизм не зіграв жодної ролі в цій справі, що підтверджується мовчанням з цього приводу зі сторони обвинувачення» [5]. Саме тому присяжні, маючи розгорнуту доказову базу, відкинули можливе існування расового питання в цій трагічній історії. Чому ж тоді Алісія Гарза, Патріс Каллорс та Опала Тометі, як і інші послідовники BLM, не погодились із вироком суду і вважають, що вбивство Трейвона Мартіна мало саме расовий характер?

Афроамериканський дослідник з проблем афроамериканської спільноти в США Таліб Старкс вважає, що поява цього руху має насправді корисливий, політичний характер і немає жодного відношення до справжньої проблеми, яка пов'язана з високою смертністю серед темношкірого населення в США: «За останні три з половиною десятиліття афроамериканці становили більше половини від всіх жертв убивств в Америці, проте група, яка буквально називає себе «Життя темношкірих має значення», чомусь не хотіла існувати, поки Трейвон Мартін не був убитий Джорджем Циммерманом... Більше того, протягом 503 днів між смертю Трейвона і вироком Циммермана були вбиті тисячі афроамериканців, однак у їх вбивстві не було пігментації Джорджа Циммермана; у них була пігментація Джорджа Джефферсона [темношкірий персонаж із відомого американського серіалу, — І. С.]. Таким чином, ці втрачені життя — як і тисячі, які були вбиті до, під час і після життя Трейвона — не мали значення для групи, яка свідомо назвала себе «Black Lives Matter»» [6, с. 29].

Незважаючи на це, рух продовжив поширюватися Сполученими Штатами. Масову популярність у США рух BLM отримав після вбивства поліцейським афроамериканця Майкла Брауна в місті Фергюсон, штат

Міссурі, 9 серпня 2014 року. Протести одразу переросли в погроми і масові пограбування [7]. Алісія Гарза, Патріс Каллорс та Опала Тометі одразу організували поїздку до Фергюсона, назвавши її «вільною подорожжю». Під егідою кампанії #blacklivesmatter до них приєдналося до 500 людей із 18 різних штатів. Після приїзду у Фергюсон А. Гарза була приємно здивована як багато протестуючих скандували її гасло [7]. Патріс Каллорс зазначала: «Ця поїздка була закликком до дії для темношкірих та їх союзників боротися за справедливість — не тільки для М. Брауна та його родини, але й для всіх нас. Це був наочний приклад самовизначення частини жителів Фергюсона перед обличчям насильства проти темношкірих і тих із нас хто приєднався до них зі всієї країни» [8].

Каллорс порівнювала сцену вбивства Брауна зі сценами лінчування темношкірих, яких вішали на дерева в минулому. Не дивно, що приїзд протестувальників зі всієї країни жодним чином не впливав на зменшення погромів у місті. Протести переросли у такий безлад, що губернатор штату Джей Ніксон був вимушений ввести національну гвардію для захисту пересічних громадян. Коли Велике журі присяжних округу Сент-Луїс після трьох місяців розслідування місцевої поліції та ФБР відмовилося висувати звинувачення поліцейському Даррену Вілсону, активісти ВЛМ заблокували місцевий торговий центр і були помічені у нових масових погромах [9].

Також великого розголосу та звинувачень в інституційному расизмі в США серед афроамериканської спільноти набула смерть в Нью-Йорку темношкірого Еріка Гарнера 17 липня 2014 року. Крім Нью-Йорку масові мітинги охопили й інші міста в США [7]. Вбивство Еріка Гарнера було, дійсно, прикрою трагедією. Район в якому відбувалися події був, як і у випадку з Фергюсоном, також доволі кримінальний. Офіцери поліції підійшли до Гарнера для того, щоб арештувати його за незаконний продаж сигарет. До цього Гарнера заарештовували більше 30 разів, найбільше за незаконний продаж сигарет та зберігання марихуани. Затримання Гарнера почали знімати перехожі, адже він почав опиратися арешту. Він був набагато більший за поліцейських, що видно у відео і врешті вирвався від правоохоронців. Поліцейські вимушені були застосувати силу, оскільки не могли впоратись зі спротивом Гарнера. Під час цього Гарнер почав казати, що він не може дихати. Після одягнення на нього наручників поліцейські викликали швидку. Однак, згодом Гарнер помер. Виявилось, що в нього було багато супутніх проблем зі здоров'ям, які під час сутички з поліцейськими викликали в нього серцевий напад [10, с. 41].

Ще більші масові протести почалися після того, як 3 грудня 2014 року Велике журі присяжних відмовилось висувати звинувачення поліцейському Деніелу Панталео у вбивстві Гарнера. Тільки в Нью-Йорку в результаті масових протестів було заарештовано близько 300 людей, більшості з яких інкримінували хуліганство та напад на поліцейських [11]. Під час

протестів люди вигукували гасла «Black Lives Matter» та скандували: «Чого ми хочемо? Смерті копів! Коли ми цього хочемо? Негайно!» [12]. Активну роль в організації протестів приймали саме активісти BLM. А останні слова Гарнера «Я не можу дихати» також стали одним із тотемних висловів, який масово використовували на всіх мітингах організовуваних прибічниками руху «Black Lives Matter». Відомий баскетболіст Леброн Джеймс вдягнув футболку із цими словами, а президент Барак Обама зі своєї сторони високо-ко оцінив цей вчинок [7].

Але завдяки відео знятому під час затримання та проведення низки експертиз, Велике журі присяжних мало повну картину для того, аби неупереджено винести своє рішення про невисування звинувачень поліцейським, які затримували Гарнера. Але це не зупинило ні активістів BLM, ні політиків та більшість великих американських ЗМІ шукати в цьому прояв інституційного расизму.

Велике журі присяжних округу Сент-Луїс також мало серйозні підстави після трьох місяців розслідування місцевої поліції та ФБР відмовитися висувати звинувачення поліцейському Даррену Вілсону у вбивстві темношкірого Майкла Брауна. Судово-медична експертиза ФБР підтвердила свідчення Вілсона про те, що Браун напав на нього, коли він сидів у поліцейській машині [13]. Браун вліз у вікно поліцейської машини і почав бити Вільсона. Вільсон до цього ніколи за свою службу не користувався табельною зброєю і не вбив жодної людини. Браун настільки сильно бив Вільсона, що правоохоронець зміг швидко дотягнутися лише до своєї табельної зброї. «Я відчував, що ще один удар в обличчя і він мене нокаутує... Він був явно більший і сильніший за мене. Отримавши два удари від нього, я відчував, що третій удар може стати для мене фатальним», — свідчив Д. Вільсон перед Великим журі присяжних [14].

Ще більш показовою була причина, з якою Браун поліз до Вільсона в поліцейську машину. Браун і його приятель йшли ввечері посеред проїжджої частини, тим самим ускладнюючи рух транспорту по вулиці. Вільсон підїхав до них і спитав, чому вони йдуть посеред дороги? На що отримав відповідь Брауна, що вони вже майже дійшли. На прохання Вільсона перейти на узбіччя, Браун грубо йому відповів і почав через вікно бити Вільсона. Крім того, він намагався забрати табельну зброю Вільсона [14]. Коли Браун почав тікати, після перших пострілів пролунавших у машині, Вільсон кинувся за ним. Однак, Вільсон не стріляв йому у спину, як твердили активісти та протестувальники «Black Lives Matter». Крім того, свідки підтвердили, що Вільсон не стріляв у Брауна, коли той начебто підняв руки для того, аби здатися. Це підтвердило 8 свідків, при тому, що район в якому сталася ця трагедія був переважно заселений афроамериканцями, тож звинуватити свідків у підіграванні Вільсону навряд чи можна. Браун взагалі не збирався здаватися. І розслідування підтвердило, що він не піднімав руки [13].

Але навіть після переконливих доказів протестувальники все одно здійснювали тиск на присяжних. Активісти BLM безапеляційно звинувачували прокурора Боба Маккалоха в тому, що він навмисно переконував присяжних не висувати звинувачень Вільсону. Обраний в 2018 році перший темношкірий прокурор округу Сент-Луїс від Демократичної партії США Уеслі Белл знову розпочав розслідування щодо Даррена Вільсона [15]. Однак, нове розслідування носило скоріше політичний характер, аніж юридичний. І в ході розслідування було зрозуміло, що знайти додаткові звинувачення проти Даррена Вільсона — неможливо. Такі кроки прокурора Уеслі Белла демонструють наскільки сильний політичний тиск здійснювали на нього активісти BLM. Відкриття справ тільки через політичний тиск окремих громадсько-політичних груп — є небезпечним сигналом для судової системи США.

Крім того, статистичні дані демонструють, що тези активістів та організаторів руху «Black Lives Matter» про те, що поліцейські упереджено ставляться до афроамериканців є некоректними та хибними. Згідно статистики Центру по контролю та профілактиці захворювань в США в 2014 році поліція вбила 261 білу людину та 131 темношкіру. Крім того, з 1999 по 2013 рік поліція вбила білих американців майже в два рази більше ніж темношкірих — 3160 і 1724 відповідно [16]. Професор з кримінології Пітер Москос провів дослідження статистичних даних і виявив, що з травня 2013 року по квітень 2015 року серед застрелених поліцейськими 49% виявилися білими американцями і тільки 30% — темношкірими. Москос, підсумовуючи, зазначає: «... у білих американців в 1,7 рази більше шансів загинути від рук поліцейських, ніж у темношкірих» [16]. Журналісти «The Washington Post» провели власні підрахунки і виявили, що в 2015 році від рук поліції загинуло 987 людей. Серед них білі американці склали 50%, а темношкірі лише 26% [10, с. 79].

Ця статистика демонструє, що поліцейські не були упередженими щодо афроамериканців. І ця тенденція спостерігалась ще до того, як були вбиті афроамериканці Майкл Браун та Ерік Гарнер. Тому агітація проти поліції організаторів та активістів руху «Black Lives Matter» викликає здивування та багато питань. Така повістка дня членів руху тільки зменшує мотивацію американських поліцейських патрулювати райони щільного проживання афроамериканців. І через це збільшується криміногенність, від якої, в кінцевому рахунку, страждають самі ж представники афроамериканської спільноти. Тож якби організатори та активісти громадсько-політичного руху «Black Lives Matter» дійсно хотіли б зберегти більше життів афроамериканців, вони мали б припинити упереджено ставитися до правоохоронців та співпрацювати з ними для підвищення безпеки всіх громадян.

Висновки

Виникнення громадсько-політичного руху «Black Lives Matter» було спричинено виправдальним вироком судом присяжних Джорджа Циммермана у справі щодо вбивства Трейвона Мартіна. Незважаючи на заяви та твердження організаторів руху Алісії Гарзи, Патріс Каллорс та Опали Тометі, в цій справі, як і в справах про вбивство афроамериканців Майкла Брауна та Еріка Гарнера, не було ознак інституційного расизму. Дослідження продемонструвало, що поліцейські в США не мають упередженого відношення щодо афроамериканців. Тож антиполіцейська агітація організаторів руху BLM є упередженою. Просування такої повістки дня тільки шкодить афроамериканській громаді, адже зменшує активну діяльність поліцейських у районах щільного проживання афроамериканців. Тому для підвищення безпеки і благополуччя всіх громадян організатори та активісти руху «Black Lives Matter» мали б переосмислити свої головні ідеї та постулати задля того, аби життя афроамериканців, дійсно, були збережені.

Список посилань

1. About Black Lives Matter. Black Lives Matter (electronic website). Available at: <https://blacklivesmatter.com/about/> (accessed 16 May 2020).
2. Hobson, J. (2016). *Are all the women still white?: rethinking race, expanding feminisms*. Albany: State University of New York Press. 346 p.
3. Clayton, D.M. (2018). Black Lives Matter and the Civil Rights Movement: A Comparative Analysis of Two Social Movements in the United States. *Journal of Black Studies*. Vol. 49 (5). P. 1–33.
4. Lebron, C. J. (2017). *The making of Black lives matter: a brief history of an idea*. New York: Oxford University Press. 216 p.
5. Murdock, D. (2013). Stop the Zimmerman Debates. *National Review* (electronic journal). Available at: <https://www.nationalreview.com/2013/08/stop-zimmerman-debates-deroy-murdock/> (accessed 16 May 2020).
6. Starkes, T., & McInnes, G. (2016). *Black lies matter: why lies matter to the Race grievance industry*. CreateSpace Independent Publishing Platform. 190 p.
7. Day, E. (2015). #BlackLivesMatter: the birth of a new civil rights movement. *The Guardian* (electronic journal). Available at: <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/19/blacklivesmatter-birth-civil-rights-movement> (accessed 16 May 2020).
8. Moore, D. L. & Cullors, P. (2015). 5 ways to never forget Ferguson — and deliver real justice for Michael Brown. *The Guardian* (electronic journal). Available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/sep/04/never-forget-ferguson-justice-for-michael-brown> (accessed 16 May 2020).

9. Lovelace, R. (2014). Ferguson Protesters Respond to Grand Jury Decision with Gunshots, Destruction, Looting. *National Review* (electronic journal). Available at: <https://www.nationalreview.com/corner/ferguson-protesters-respond-grand-jury-decision-gunshots-destruction-looting-ryan/> (accessed 16 May 2020).

10. Mac Donald, H. (2016). *The war on cops: how the new attack on law and order makes everyone less safe*. New York: Encounter Books. 269 p.

11. Janos, A., MacMillan, T., Jackson, J. & Shallwani, P. (2014). 300 Arrests After 2 Days of Eric Garner Protests, More Demonstrations Planned. *The Wall Street Journal* (electronic journal). Available at: <https://www.wsj.com/articles/more-than-200-arrested-in-second-night-of-new-york-city-protests-1417792930> (accessed 16 May 2020).

12. Video Shows NYC Protesters Chanting for «Dead Cops». (2014). *NBC 4 New York* (electronic website). Available at: <https://www.nbcnewyork.com/news/local/eric-garner-manhattan-dead-cops-video-millions-march-protest/2015303/> (accessed 16 May 2020).

13. *The Ferguson Collapse*. (2014). *National Review* (electronic journal). Available at: https://www.nationalreview.com/2014/10/ferguson-collapse-editors/?itm_source=parsey-api (accessed 16 May 2020).

14. Tuttle, I. (2014). *Darren Wilson's Words*. *National Review* (electronic journal). Available at: <https://www.nationalreview.com/2014/11/darren-wilsons-words-ian-tuttle/> (accessed 16 May 2020).

15. Hansford, J. (2018). *Reopen the Michael Brown investigation*. *The Washington Post* (electronic journal). Available at: https://www.washingtonpost.com/opinions/reopen-the-michael-brown-investigation/2018/08/10/37c28e80-9bee-11e8-843b-36e177f3081c_story.html (accessed 16 May 2020).

16. Elder, L. (2016). *The truth about cops killing blacks*. *WorldnetDaily* (electronic journal). Available at: <https://www.wnd.com/2016/07/the-truth-about-cops-killing-blacks/#LWc1WAIoIYWw4UVq.99> (accessed 16 May 2020).

Стаття надійшла до редакції 28.05.20

© Скрипченко І. В., 2020